



ISBN 978-80-557-1721-0



Lucia Kucbelová – Rastislav Kazanský

ZLYHÁVAJÚCE ŠTÁTY A PIRÁTSTVO AKO HROZBA MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI

umb
UNIVERZITA
MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

2020



Lucia Kucbelová
Rastislav Kazanský

ZLYHÁVAJÚCE ŠTÁTY A PIRÁTSTVO AKO HROZBA MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI

 ELIANUM

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
FAKULTA POLITICKÝCH VIED A MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Lucia Kucbelová – Rastislav Kazanský

**ZLYHÁVAJÚCE ŠTÁTY
A PIRÁTSTVO AKO HROZBA
MEDZINÁRODNEJ BEZPEČNOSTI**



2020

Názov: **Zlyhávajúce štáty a pirátstvo**
ako hrozba medzinárodnej bezpečnosti
Vedecká monografia

Autori: © Lucia Kucbelová, Rastislav Kazanský

Recenzenti: Dr. h.c. prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., MBA FPVaMV UMB
doc. Ing. Ivan Majchút, PhD., AOS Liptovský Mikuláš

Poznámka vydavateľa: Za jazykovú úpravu textu zodpovedajú autori.

ISBN 978-80-557-1721-0

PREDHOVOR

Predkladaná vedecká monografia je venovaná špecifickej otázke medzinárodného pirátstva v kontexte problematiky zlyhávajúcich štátov, ako súčasnej a doposiaľ nevyriešenej bezpečnostnej hrozby s globálnym dopadom. Pri skúmaní bezpečnostných hrozieb s globálnym dopadom by možno práve pirátstvo na prvý pohľad nepatrilo do tejto kategórie, no opak je pravdou. Taktiež sa možno stretnúť s názorom, že pirátstvo je historickým a už prekonaným problémom, ktorý sa dostal do roviny stagnácie, a preto nie je potrebné mu venovať vyššiu pozornosť. Je potrebné si uvedomiť, že aj keď je pirátstvo historickým problémom, čiže jeho existencia vznikla ešte za čias populárnych námorných objavov, tento problém za tieto dlhé stáročia pretrval a doposiaľ nebol na medzinárodnom poli nastavený kľúč k jeho odstráneniu. Či to bolo preto, že útok pirátov nemá v danom momente dopad na všetky štáty sveta, alebo je v tom osobný záujem individuálneho štátu či štátov, ktorí sa na tomto nelegálnom „biznise“ určitým spôsobom obohacujú, je otázne. Každý útok pirátov je individuálny a pri každom dochádza k ujme, či už materiálnej alebo nemateriálnej. Útok má spravidla synergický dopad na viaceré štáty súčasne. Tu treba zdôrazniť, že sa aj Slovenskej republiky, a to už len tým, že sa finančne podieľa na misiách organizovaných na potlačenie pirátstva. Dotýkať sa ho bude špecificky, ak predmetom útoku bude člen, či celá posádka so štátnym občianstvom Slovenskej republiky, loď sa bude plaviť pod vlajkou republiky, prípadne prepravujúci tovar bude vo vlastníctve republiky. Práve uvedené skutočnosti boli dôvodom výberu danej témy so snahou o jej analýzu a navrhnutie možného riešenia. Kľúčovým zameraním je právna stránka problému, kde navrhujeme prijatie novej právnej úpravy, ktorá by odstránila doposiaľ nastolený stav. Nová právna úprava je pomerne rozsiahla s vážnym dopadom na súčasný stav medzinárodného práva. Práve tento smer považujeme za možný a riešiteľný, a predstavuje reálnu možnosť redukcie príčin a následkov existencie pirátstva.

Pre naplnenie cieľa sme pri písaní monografie využili viacero metód, ako analytická metóda, ktorá bola využitá najmä pri zadefinovaní problému pirátstva ako takého s ohľadom na výskyt pirátskych útokov a analýze dôvodov, ako aj následkov tohto javu. Analýza prebiehala najmä so

zameraním sa na Somálsko, ako krajinu pôvodu pirátov. Okrem analýzy bol prínosný aj kvantitatívny výskum pirátstva ako bezpečnostného problému. Komparatívna metóda sa v práci odrazila napríklad vo vzťahu porovnania počtu útokov v jednotlivých rokoch (v čase najväčšieho zaznamenaného počtu v porovnaní so súčasnosťou). Predložená vedecká monografia je komplexným podkladovým materiálom pre prípadnú rozpravu príslušných orgánov, so zámerom zmeniť súčasný právny a faktický stav tejto bezpečnostnej hrozby.

OBSAH

Úvod.....	7
1. Pirátstvo ako bezpečnostný fenomén medzinárodných vzťahov	9
1.1 Úvod do výskumu pirátstva.....	9
1.2 Výskumné východiská bezpečnostnej hrozby pirátstva	13
2 Fenomén bezpečnostnej hrozby pirátstva.....	18
2.1 Pirátstvo ako historický bezpečnostný problém	18
2.2 Zlyhávajúce štáty, ohnisko pôvodu pirátstva.....	24
2.3 Príčiny pirátstva ako bezpečnostnej hrozby s ohľadom na zlyhávajúce štáty	27
2.4 Globálne následky pirátstva v 21. storočí	29
3 Bezpečnostný aspekt	31
3.1 Činnosť medzinárodných organizácií v záujme odstránenia pirátstva	31
3.2 Vzťah a dopad námorného pirátstva na Slovenskú republiku.....	40
3.3 Vplyv pirátstva na ďalšie štáty v regióne jeho výskytu	41
3.4 Potencionálne hrozby pirátstva pre prípad neriešenia aktuálneho stavu	42
3.5 Pirátstvo ako osobitná forma warlordizmu	44
4 Právna rovina pirátstva.....	46
4.1 Pirát ako subjekt medzinárodného práva.....	56
4.2 Garancia zachovania a ochrany základných ľudských práv piráta. 61	
4.3 Jurisdikcia de lege ferenda	71
5 Prípadová štúdia – Somálsko	78
5.1 Zdroje pôvodu pirátstva	82
5.2 Obdobie nárastu pirátstva	83
5.3 Politická ekonomika somálskeho pirátstva.....	85
5.4 Možné riešenie?.....	87
Záver	76
Zoznam použitej literatúry	85

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

BR – Bezpečnostná rada

EÚ – Európska únia

FAC – Rada pre zahraničné veci

IMLI – Medzinárodný inštitút námorného práva

IMO – Medzinárodná organizácia práce

NATO – Organizácia severoatlantickej zmluvy (North Atlantic Treaty Organization)

OSN – Organizácia Spojených národov

SISA – Strategy for the Implementation of Special Aid to Somalia

SUA – Dohovor o potláčaní nezákonných činov proti bezpečnosti námornej plavby

TFG – dočasná federálna vláda Somálska

UNCLOS – Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve (UN Convention on the Law of Sea)

WFP – World Food Programme

Úvod

Piráctvo, ako nevyriešená hrozba medzinárodnej bezpečnosti, nie je až tak dominujúcou témou, a to aj napriek tomu, že je to veľmi aktuálna bezpečnostná otázka. Piráctvo ako také je prítomné už od dávnych čias a v pretransformovanej verzii pretrváva dodnes. Dovoľme si konštatovať, že ešte aj dlho do budúcnosti pretrvávať bude. Keďže piráctvo je problémom minulosti, súčasnosti a budúcnosti, máme potrebu skúmať nové prístupy, čo by to mohli negatívne dopady aspoň ovplyvniť, ak už nie úplne zmeniť. Toto práve prináša táto vedecká monografia, ktorá ponúka komplexný rozbor témy piráctva z hľadiska bezpečnostného, ako aj právneho a politologického.

Cieľom práce je charakterizovať piráctvo ako bezpečnostnú hrozbu nielen z hľadiska skutkového, ale aj z hľadiska právneho prostredníctvom analýzy a syntézy dostupných poznatkov. Pre naplnenie vytýčeného cieľu boli využité viaceré metódy. Prioritou bola analýza piráctva ako bezpečnostnej hrozby, ktorá bola nosnou pre ďalší postup. Komparatívna metóda poslúžila na porovnanie stavu v roku 2008/2009 a súčasnosti, kedy sme porovnávali obdobie najväčšieho počtu útokov s počtom, aký máme k dispozícii z evidencií z nedávnej minulosti. Konštatujeme, že situácia sa v priebehu posledných desiatich rokov podstatne zlepšila, no je polemikou, či si dokážeme tento stav minimálne udržať, ak nie ho ešte zlepšiť. Zasluchy zníženému počtu útokov možno pripísať úspešným medzinárodným (bezpečnostným) operáciám, a to najmä (regionálnej) operácii EU NAVFOR ATALANTA, ktorá svoj mandát skončila v roku 2018.

Napriek relatívne dobrému stavu, v akom sa momentálne piráctvo nachádza, považujeme za potrebné, aby sa tejto problematike venovala patričná pozornosť a zapracovalo sa na vyvíjaní aktivít, ktoré by viedli k odstráneniu a nie len eliminovaniu tohto problému. Aktivita, týkajúca sa boja proti piráctvu, bola realizovaná v oblasti Somálska, ktoré sa považuje za ohnisko piráctva. Tá skutočnosť, že momentálne je situácia v oblasti Somálska stabilizovaná, neznamena, že sa útoky opäť neobjavia alebo nepresunú do inej oblasti. Ako príklad možno uviesť oblasť Indonézie, kde sa na rozdiel od Somálska piráctvo posilnilo. To, aké sú tomu príčiny, sme v tejto práci nerozoberali a svoju pozornosť sme sústredili iba na oblasť

Somálska. Ďalšou oblasťou, kde dochádza k prvotným prejavom, je percepcia tejto hrozby aj v Stredomorí v súvislosti so zlyhávajúcimi štátmi, ako napríklad Lýbia.

Problematika pirátstva je zakotvená v Dohovore o morskom práve, tzv. UNCLOS, no zmieňuje sa o ňom aj Dohovor o potláčaní nezákonných činov proti bezpečnosti námornej plavby. Túto medzinárodnoprávnú úpravu považujeme za nedostatočnú, pretože aj napriek tomu, že je v platnosti už niekoľko rokov a doposiaľ nedošlo k jej úprave máme za potrebné konštatovať vážnu a aktuálnu skutočnosť, že situácia vo svete volá po potrebe prijať novú právnu úpravu, ktorá by ponúkala riešenie otázky pirátstva ako celku a odstránila by súčasné „hluché miesta“, ktoré sťažujú stíhanie a trestanie pirátov. Prijatie novej právnej úpravy by spôsobilo radikálny prelom všeobecne uznávaného medzinárodného práva, ako ho poznáme dnes. Doba plynie, čo so sebou prináša aj neustále nové situácie, na ktoré je potrebné reagovať. Takouto reakciou by bola aj zmena súčasnej právnej úpravy. Nový právny rámec, ktorý by bol vytvorený musí reagovať na všetky zlyhania, o ktorých sme v súčasnosti informovaní.

To, či navrhovaná zmena bude mať na štáty finančný dopad, je nepochybné. Ak by táto skutočnosť mala štáty od pristúpeniu k legislatívnej zmene odradiť, musíme pripomenúť, že ani súčasne zaužívaný systém nie je bez finančnej záťaže. Riešenie situácie aktuálne prebieha na báze misií a posilneného námorného loďstva, ktoré má chrániť významné obchodné trasy v Ardenskom zálive. Aj tieto misie si vyžadujú finančné zabezpečenie, na ktoré sa skladajú príslušné štáty. Okrem finančného zaťaženia tu máme aj personálne zaťaženie, čiže v toto smere nemôže byť prijatie legislatívnej zmeny odradzujúcim faktorom.

Legislatívna zmena je totižto jedinou zmenou, ktorú vidíme ako reálnu pri riešení tohto bezpečnostného problému. Ideálnym modelom by bolo odstránenie príčin problému, následkom čoho by bol zánik problému ako takého. Pri štúdií situácii v Somálsku si nemyslíme, že je reálne možné príčiny pirátstva odstrániť. Ako príklad si možno uviesť práve vnútropolitickú situáciu v Somálsku, ktorá je pod tlakom z vonku nezvratná. Somálsko je nejednotný, nekomplexný štát, ktorý na medzinárodnom poli figuruje iba formálne.

1. PIRÁSTVO AKO BEZPEČNOSTNÝ FENOMÉN MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

1.1 Úvod do výskumu pirátstva

Pirátstvo je oddávna nelegálnou činnosťou, ktorá sa stala predmetom obživy určitej skupiny ľudí. Už v minulosti sa na takúto činnosť hľadalo ako na nelegálnu, s čím boli spojené určité následky. Pirátstvo časovo vnímame od 14. storočia pr. n. l. a to konkrétne v oblasti Malej Ázie. Od týchto čias sa s pirátstvom stretávali všetky civilizácie v každom kúte sveta a pirátov vo všeobecnosti označovali za nepriateľov ľudstva. Osobitné obdobie pre pirátstvo nastal za čias antického Ríma, kde sa dochovalo množstvo historických prameňov, ktoré nasvedčujú tomu, že stret s pirátmi bol veľmi častým javom. Je potrebné poznamenať, že na pirátov sa hľadalo už nie len z negatívneho uhla pohľadu. Ako príklad vnímania tejto činnosti a jej reprezentantov možno uviesť Cicera, ktorý v diele *De Officiis* označil pirátov za vyhnancov bez domova, nepovažoval ich za nepriateľov Ríma a tvrdil, že aj nepriateľ musí disponovať určitými právami. Napriek tomu s pirátmi intenzívne bojovali a podarilo sa im odstrániť pôsobenie pirátov z oblasti Stredozemného mora (aj keď tento stav netrval večne; po návrate pirátov do Stredozemného mora nedošlo k návratu tejto protiprávnej činnosti na vrchol, ako tomu bolo predtým). Zmena nastala až v čase pádu Rímskej ríše, kde sa pirátstvo začalo spájať najmä s Vikingami. Aj napriek tomu, že pirátstvo sa opäť začalo rozmáhať, svoj vrchol dosiahlo až v období realizácie námorných objavov (objavenie Ameriky). Toto obdobie je zaujímavé aj tým, že pirátstvo tu získalo podporu panovníkov tých čias, ktorí dávali pirátom tzv. „*letters of marque*“, čo predstavovalo určitú formu výnimky a povolenia prepadnúť loď. Išlo o akési obídienie zaužívaného statusu piráta, kedy sa takýto útočník za piráta vďaka výnimke panovníka nepovažoval.

Pirátstvo zažilo svoj veľký úspech v 16. až 19. storočí, kedy sa úlohy piráta hrdó ujali korzári. 19. storočie je známe okrem iného aj tým že vyššie uvedené *letters of marque*, ktoré využívali aj korzári, boli zrušené Deklaráciou o námornom práve (1856). Obdobie svetových vojen dostalo pirátstvo nakrátko do úzadia, no po skončení druhej svetovej vojny sa

situácia vrátila do predvojnového stavu. Pirátstvo opäť vstúpilo do popredia ako hrozba pre bezpečnosť aj ekonomiku. Ako dôvod veľkého návratu vnímame aj stav, aký sa vo svete nachádza. Chudoba, ktorá bola nielen v krajinách zničených vojnou, ale aj v iných slabých, zlyhávajúcich štátoch, sa podpísala na zvyšujúcom sa počte útokov.

V súčasnosti sa pirátstvo prejavuje najmä v oblasti významných obchodných ciest. Útoky nie sú preto evidované iba v okolí Somálska, ale aj v oblasti Karibiku či Ázie. Aktuálnu situáciu sleduje Medzinárodná námorná organizácia. Práve podľa štatistík, ktoré každoročne vydáva, je oblasť Somálska najkritickejšou spomedzi ostatných ohnísk pirátskych útokov. Ako príčinu existencie fenoménu pirátstva v oblasti Somálska možno vnímať fakt, že Somálsko je zlyhávajúcim štátom, čo so sebou spája množstvo faktorov, ako chudoba, nezamestnanosť, zlá sociálna situácia či nelegálne obchodovanie. Situáciu upevňuje aj tá skutočnosť, že Somálsko ako štát absolútne zlyhalo a politická situácia v krajine je roztrieštená. Krajine chýba líder, ktorý by dokázal rozdrobené územia opäť spojiť a prinavrátiť dôveru ľuďom k fungujúcemu a stabilnému štátu. Pirátstvo je možnosť, po ktorej obyvatelia Somálska siahnu ako po istote, ktorá im prinesie možnosť obživy a možno v krajnom prípade aj jedinu možnosť prežitia. Uvedené možno zhrnúť ako faktory ovplyvňujúce vznik pirátstva.

Pirátstvo ako také je protiprávne konanie, respektíve protiprávny čin, ktorého sa dopúšťajú osoby v lietadle alebo na námornej lodi. Výlučne tieto dva priestory sú možné pre naplnenie spáchania skutku pirátstva. Právnu úpravu skutku nám poskytuje Dohovor Organizácie spojených národov o morskom práve tzv. UNCLOS a Dohovor o potláčaní nezákonných činov proti bezpečnosti námornej plavby, tzv. SUA. Napriek tomu, že pirátstvo ako čin je vymedzený pomerne striktné, stále sa možno stretnúť s tým, že je tento pojem interpretovaný a chápaný rôzne. Pochybnosť sa vnárala najmä v minulosti, keď súdy štátov pod pojem pirátstvo subsumovali rôzne skutky. Pojem sa tým začal trieštiť a vo všeobecnosti sa vytváral chaos. Medzinárodné právo, odhliadnuc od súdnych rozhodnutí vnútroštátnych súdov, rešpektuje výlučne definíciu uvedenú v UNCLOS a SUA. Možno konštatovať, že právna úprava vymedzená v oboch dokumentoch je vo svojej podstate rovnaná.